

חיוב השבת אונאה אף על פי שמחל

מי שאונה את חבירו, חייב להחזיר את האונאה, [כפי שהתבאר בפרק רביעי], אפילו אם מחילה בטעות מועילה, כי בזה אין מחילה כלל, משום שהמתאנה אינו יודע שקיבל פחות מהמגיע לו, ואין זה כיודע שנותן לחבירו, וטועה שצריך לתת.

ממאנת שניה ואיילונית

ממאנת היא קטנה שאין לה קידושין מהתורה, [כגון שמת אביה כשהיא פנויה], וחכמים תקנו לה קידושין, ומאחר שמהתורה אין אלו קידושין, אינה צריכה גט כדי לצאת מבעלה, וכשממאנת בו, [שאומרת אי אפשי בפלוני בעלי], יוצאת ממנו.

ושניה היא ערווה שאינה אסורה מהתורה, אלא מדברי חכמים.

ואיילונית היא אשה שאינה ראויה ללדת, והרי היא כזכר [הנקרא איל].

ושלוש אלו אינן כשאר כל הנשים בכל הדברים הבאים:

א. אין להן כתובה – כלומר מפסידות את הנדוניה שהכניסו בשעת הנישואין, שהבעל מתחייב לתת בשעת גירושין [=נכסי צאן ברזל]. וכל שכן שמפסידות את עיקר הכתובה, שהבעל מתחייב לתת בשעת הגירושין, [=מנה לאלמנה, ומאתים לבתולה]. ואת התוספת שכתב להן כפי מה שרצה להתחייב. ותוסי' כתבו, שאינה מפסידה נכסי צאן ברזל.

ב. אין להן פירות – כלומר מפסידות את התקנה שתקנו חכמים, שהבעל אוכל פירות נכסי מלוג של האשה, וכנגד זה אם נשבת חייב לפדותה, שאלו אף שהבעל אוכל פירות נכסי מלוג שלהן, אינו חייב לפדותן אם נשבו. רש"י מפרש שאם יש פירות בעין, חייב לתת להן, שהרי אינו פודה אותן. ותוסי' מפרשים, שאף הפירות הקיימים אוכל, כי כבר זכה בהם, ואינו פודה אותן.

ג. אין להן מזונות – לעניין ממאנת ואיילונית, הכוונה שאם לוו ואכלו תחתיו, ויצאו במיאון, ומחמת שנמצאת איילונית, קודם ששילם את המזונות, שוב אינו חייב לשלם, שהרי אחר שיצאו, ודאי אינו חייב לזון אותם, אבל כשהן תחתיו, חייב לזון אותם. ולעניין שניה אף שאין לה מזונות גם כשהיא תחתיו, שהרי אסורה לו, ומחוייב להוציאה, החידוש כאן, שאפילו אם מת, אינה ניזונית מנכסיו, אף על פי שאשתו גמורה היא מהתורה.

ד. אין להם בלאות – רש"י מפרש שהכוונה שאינן נוטלות בגדים שהכניסו בנדונייתה אפילו הם קיימים. ותוסי' כתבו, שרק את מה שבלה אינו משלם להן, אבל מה שקיים נותן להן.

והטעם שאין להן את הדברים הללו:

הממאנת מפסידה, משום שיוצאת על כרחו של הבעל, ואין לחייבו לתת כתובה אלא כשמוציא את אשתו מדעתו.

השניה מפסידה, כי קנס הוא שקנסו אותה חכמים, משום שידוע שכשהאיסור הוא מדברי חכמים, והבנים אינם פסולים, האשה היא זו שמרגילה את האיש לעבירה הזו.

והאיילונית מפסידה, כל מה שאשה מקבלת מבעלה [ככתובה], כי הנושא איילונית מקח טעות הוא, שאם היה יודע שאינה ראויה ללדת, לא היה נושאה, ולכן כל מה שהתחייב לה בטל. ומתחילה רצו לומר שהטעם שמפסידה גם מה שהיא נתנה לו בטעות, כי מחילה בטעות מועילה. אבל למסקנה היא מפסידה זאת, כי אין זו מחילה בטעות, אלא מדעת, שרוצה למחול לו על הפירות ועל הנדוניה, כדי שיחשבו הכל שבאמת היא נשואה, ולא ידעו שהיא איילונית.

מכר על מנת שיחזירו לו והקונה אכל פירות

כבר נתבאר בדף ס"ה, שהמוכר דבר על מנת שיחזירו לו כשהיה לו ממון לקנותו, הרי זה כמלווה בריבית, ולכן אסור לעשות זאת. ונחלקו חכמים מה הדין אם עבר ועשה כן, והקונה אכל את הפירות.

לדעת רבה בר רב הונא, אין מוציאים ממנו את הפירות, שאין באכילתו אותם אלא משום אבק ריבית, ואבק ריבית אינה יוצאה בדיינים.

ולדעת רבינא, מוציאים ממנו את הפירות, משום שמחילת המוכר עליהם נחשבת כמחילה בטעות, שאינה מחילה.

ביאור הביטוי **את ונוולא אחי**

כתב רש"י **בשם תשובות הגאונים**, שנוולא בלשון ארמי הוא בין לזכר ובין לנקיבה, **כשרוצה לומר אתה והוא, או אתה והיא, אומר את ונוולא.**

ורש"י עצמו פירש שנוולא הוא שם של אשה.

משכן שדה להלוואתו והמלווה אוכל פירותיה

הלווה ממון מחבירו, וממשכן לו את שדהו, ואומר לו, "כל זמן שהיא בידך אוכל פירותיה, וכשאשלם את חובי אטלנה מידך".

הכל מודים, שאף על פי שאסור לעשות כן משום ריבית, שאוכל את הפירות בלא לנכות מהחוב, מכל מקום אין כאן ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ולכן אם אוכל פירות יותר ממה שהיה החוב, אין מוציאים ממנו. אולם לעניין פירות שאכל בשיעור החוב נחלקו.

לדעת מר בריה דרב יוסף – אף על פי שאבק ריבית אינה יוצאת בדיינים, כל זה אחרי שכבר נטלה המלווה, אבל כשהמלווה אוכל כשיעור החוב, יכול הלווה לומר לו, מה שאכלת מפירות שדי אינו תוספת על החוב, אלא תשלום החוב עצמו, ומכיון שקיבלת ממני את החוב, תחזיר את השדה בלא תשלום נוסף, אלא שאם המלווה אוכל יותר משיעור החוב, הלווה אינו יכול לתבוע ממנו את התוספת, שאינה אלא אבק ריבית אחר גביה.

ולדעת רב אשי – כשם שאי אפשר לתבוע את התוספת, כי אינה נחשבת לממונו של הלווה שאכל המלווה בלא רשות, אלא כנטילת אבק ריבית, כך אי אפשר להחשיב את הפירות שאכל כנגד החוב כפירות הלווה שאכל המלווה בלא רשות, אלא כאכילת אבק ריבית, ולכן אי אפשר להוציא ממנו את השדה, עד שהלווה ישלם לו את כל החוב, ואין לנכות מזה את אכילת הפירות כלל, כי היא נחשבת לאבק ריבית, ואבק ריבית אינו יוצא בדיינים.

ולפירוש רש"י, דעת רב נחמן, שכל ריבית בהלוואה, דינה כריבית קצוצה, ויוצאת בדיינים, ולכן בכל האופנים, מוציאים את הפירות מהמלווה.

וכל זה במשכון, שהלווה יכול לסלק את המלווה בכל עת שישלם את חובו, אבל משכון שאינו יכול לסלקו ממנו עד זמן קצוב, הכל מודים שכל אותו הזמן הרי הוא כמכור למלווה, ואפילו אוכל פירות כשיעור החוב, אין זה נחשב לתשלום החוב, אלא כאילו אוכל מהפירות של השדה שלו [=של המלווה].

אבק ריבית שגבו מיתומים

לדעת מר בריה דרב יוסף, אף על פי שאבק ריבית אינו יוצא בדיינים, יתומים שגבו מהם אבק ריבית, **הדיינים מוציאים אותו מהגובים**, משום שבי"ד שבעיר אביהם של יתומים, והם לא מחלו עליו, והנוטל אותו הרי הוא כגזולן מהיתומים, ולא כנוטל מהם ריבית, והגזולן מוציאים ממנו הגזלה.

ולדעת רב אשי, דין יתומים כדין שאר בני אדם, ואם גבו מהם אבק ריבית, אין הדיינים מוציאים אותו מהגובים.

באיזה אופן מותר ללווה למשכן את

שדהו על מנת שהמלווה יאכל פירותיה

יש אופנים שמותר ללווה למשכן את שדהו על מנת שהמלווה יאכל את הפירות [יותר מסכום החוב], אף על פי שיכול לסלקו מהשדה בכל שעה שישלם את חובו, ואינה כמכורה לזמן קצוב.

א. בנכייתא – שמנכה מהחוב דבר קצוב לכל שנה שהשדה תחת יד המלווה, [אף על פי שרגילות שתעשה יותר מכך בכל שנה], כי בכך נראה כמוכר לו, שהרי אם ילקו הפירות גם כן ינכה מהחוב את הקצבה.

ב. בקיצותא לפי לשון ראשון – שבתקופה הראשונה המלווה אוכל את הפירות בלא לנכות מהחוב כלום, ובתקופה השניה הוא מנכה מהחוב כל מה שאוכל, אם אוכל הרבה מנכה הרבה, ואם אוכל מעט מנכה מעט. [לפי הלשון הראשון, נחלקו חכמים אם מותר לעשות כן. ולפי הלשון השני, הכל מודים שאסור לעשות כן].

ג. בקיצותא ללשון שני – שבתקופה הראשונה המלווה אוכל את הפירות בנכייתא, כלומר שמנכה לכל שנה סכום קצוב, אפילו יאכל יותר או פחות, ובתקופה השניה הוא מנכה מהחוב כל מה שאוכל, אם אוכל הרבה מנכה הרבה ואם אוכל מעט מנכה מעט. [לפי הלשון הראשון, הכל מודים שמותר לעשות כן. ולפי הלשון השני, נחלקו חכמים אם מותר לעשות זאת].

ד. במשכנתא דסורא – שמנכה מהחוב בכל שנה דבר קצוב כמו הממשכן בנכייתא, אלא שבנוסף לזה עושה שטר, שכתוב בו שנותן לו פירות של כל שנה בכך וכך, ובסוף הזמן כשיעלו הסכומים הללו לשיעור ההלוואה, תחזור השדה ללווה בחנם, ודבר זה היתר גמור יותר מהלוואה בנכייתא בלא שטר, כי על ידי השטר הזה דומה יותר למכר, ולא נראה כהלוואה.

היתרים אלו נאמרו לכל אדם, אבל צורבא מדרבנן צריך ליישר דרכיו, ולהתקדש אף במותר לו, פן ילמדו ממנו לזלזל באיסורים, ולכן אין לו ללוות בנכייתא, אלא במשכנתא דסורא, או בקיצותא, לדעת המתירים לעשות בקיצותא.

מה בין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מצו מסלקי

יש הבדל בין שדה ממושכנת, שהלווה יכול לסלק ממנה את המלווה בכל שעה שישלם לו את חובו, לבין שדה ממושכנת, שהלווה אינו יכול לסלק ממנה את המלווה עד זמן מסוים. ששדה שהלווה יכול לסלק ממנה את המלווה בכל שעה, אין המלווה זוכה בה כלל, אלא שהיא משועבדת לו לאכול פירותיה. אבל שדה שהלווה אינו יכול לסלק ממנה את המלווה עד זמן מסוים, כל אותו זמן השדה שייכת למלווה. ומחמת החילוק הזה יוצאים הדינים הבאים:

א. היתר אכילת הפירות – שדה השייכת למלווה, רשאי לאכול את הפירות בלא לנכות מסכום ההלוואה, כי אוכל את שלו, אבל שדה שאינה שייכת למלווה, הרי הוא כאוכל את פירות הלווה, ולכן אסור לו לאכול, אלא אם כן מנכה זאת מסכום החוב [כמבואר לעיל].

ב. אם בעלי חובות של המלווה גובים אותה – שדה השייכת למלווה, בעלי חובות שלו גובים אותה בחובותיהם, אבל שדה שאינה שייכת לו, אינם גובים אותה בחובותיהם אחר מותו, כי כשהיא משועבדת לו לאכילת הפירות, אינה אלא כמטלטלים שלו, ומטלטלים של אדם אינם משתעבדים לתשלום חובותיו אחר מותו.

ג. אם בכור נוטל בה פי שנים – שדה השייכת למלווה, כשמת, בנו הבכור נוטל בה פי שנים, כמו שנוטל פי שנים בכל נכסיו, אבל שדה שאינה שייכת למלווה, אלא משועבדת לו לאכילת פירותיה, מאחר שגופה אינו שלו, אין אכילת הפירות אלא כגביית חובות המלווה, ולכן כשמת, בנו הבכור אינו נוטל בזה פי שנים, כמו שאינו נוטל פי שנים בשאר חובות האב שגובים היתומים אחר מותו, [כדעה אחת במסכת בבא בתרא].

ד. אם השביעית משמטת את החוב – שביעית אינה משמטת חובות שיש עליהם משכון הקנוי למלווה, ולכן כשהשדה שייכת למלווה, הרי זה כמשכון שקנוי לו, והשביעית אינה משמטת, אבל כשהשדה אינה קנויה למלווה, מאחר שלא קנה את המשכון, השביעית משמטת את החוב.

סילוק המלווה מהשדה

במקום שנהגו שהלווה הממשכן שדה למלווה מסלק אותו בכל שעה שיחזיר את החוב, אם התנה המלווה שהלווה לא יוכל לסלקו עד זמן מסוים, קנה את הקרקע עד אותו זמן, ואין הלווה יכול לסלקו קודם לכן.

אבל במקום שנהגו שהלווה הממשכן שדה למלווה אינו מסלק אותו אלא אחר שיעבור זמן מסוים, אם התנה לשנות מהמנהג, אין התנאי מועיל, אלא אם כן המלווה יקנה ללווה את זכותו בקרקע.

במקום שנהגו שהלווה הממשכן שדה למלווה מסלק אותו בכל שעה שיחזיר את החוב, משעה שאומר לו, "אל תאכל, כי אני הולך לבקש כסף לשלם לך", המלווה מפסיק לאכול את פירות השדה.

גם במקום שנהגו שהלווה הממשכן שדה למלווה מסלק אותו בכל שעה שיחזיר את החוב, מכל מקום אינו יכול לסלקו אלא אחר שנה אחת שאכל את הפירות.

ניתן לקרוא את האותיות המודגשות בלבד כסיכום קצר של הדף

להצטרף לקבוצת וואצאפ לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)

להצטרף לקבוצת טלגרם לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)